

■ Дзеля памяці

АРКАДЗЬ КУЛЯШОЎ І ЯГО СЦЯГ

Увесь 2014 год праходзіць пад знакам юбілею народнага паэта

Класікамі літаратураў называюць людзі. Вядома, за што: калі было напісана шмат, напісана адметна пра тое, што адлюстроўвала час і яго дух. А гэта значыць, што ў нейкі момант імёны класікаў пачынаюць успрымацца нават без уліку іх творчасці ці праз невялікую яе частку, найбольш разрэкламаваную ці цытаваную.

Імя Аркадзя Куляшова, класіка беларускай літаратуры савецкага часу, прыходзіла ў нашу свядомасць з дзяцінства — спачатку праз верш пра «юнака на дапросе» ды паэму «Сцяг брыгады». Вобраз паэта складаўся такі: ідэя, найперш ідэя, патрыятызм, патрыятызм у абсалюце, памножаны на ідэю. У прынцыпе, так і ёсць: Куляшоў пісаў пра савецкую радзіму, правадыра, камуністаў, пісаў правільна, узнёсла. Нібыта нават быў не вельмі задаволены падыходам Міхася Чарота, які рэдагаваў яго першы зборнік і імкнуўся прыбраць залішнюю ўзнёсласць. Але ж гэта толькі ўмацоўвае ў думцы, што, здаецца, Куляшоў шчыра верыў у тое, пра што пісаў. Аднак шчыра верылі многія (мільёны). А пісаць з перакананнем і пераконваць іншых маглі адзінкі. Таму што адной шчырай веры мала для таго, каб пісаць вершы і паэмы, мала нават навучыцца рыфмаваць радкі. Найперш трэба нарадзіцца паэтам. Потым трэба ім стаць — перад людзьмі.

Куляшоў не толькі нарадзіўся паэтам у Беларусі, але і стаў ім тут. Не, стаў не тады, калі атрымліваў высокія дзяржаўныя прэміі (нават сталінскія) ці ордэны за працу на літаратурнай ніве. Стаў, калі яго радкі запалі ў душу. Пасля «правільнага» вывучэння творчасці гэтага паэта ў школе, мяне, напрыклад, вельмі ўразіла, калі ў адным з канцэртаў, дзе спявалі «Песняры», аб'явілі песню на верш Аркадзя Куляшова. Тады гэта было адкрыццё: можна пісаць пра стальных людзей і ў той жа час быць лірыкам, словы якога гучаць пранікнёна: «Бывай, абуджаная сэрцам, дарагая...» І гэтыя словы не трэба было вучыць наўмысна, яны самі прыйшлі, самі засталіся. Самі ўзнікаюць у некаторыя моманты, калі ўсё не так і сэрца разрываецца: «Стаю на ростанях былых, а з паднябесся// Самотным жаўранкам звоніць і плача май». Адкрыц-

Аркадзь Куляшоў — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР. Мінск, 1946 г.

цё было вельмі нечаканым: песні ж звычайна маюць свой лёс, які ў свядомасці больш стасуецца з імёнамі выканаўцаў. Але ж у беларускай культуры песні, створаныя не «на словы», а «на вершы», маюць не проста папулярнасць, яны набываюць статус мастацкіх твораў. Гэта быў іншы Куляшоў. Ён такім адкрыўся аднойчы — не стальны, хоць і загартаваны жыццём, вайной, іншымі выпрабаваннямі, як прызнаваўся сам у адным з вершаў:

*Пашанцавала тройчы мне,
Я тройчы, выпрастаўшы рукі,
Ляжаў не ў ложку, а ў труне...
Я знаю, што такое мукі.*

Шмат што ў разуменні і адчуванні паэтаў залежыць насамрэч ад нас саміх, ад таго, што мы прачыталі ў іх радках. Што прачыталі, можа быць, і паміж імі. Таму што другім моцным уражаннем ад творчасці Куляшова для мяне была паэма «Хамуціус». Сам факт, што ён у 1975 годзе звярнуўся да асобы Кастуса Каліноўскага, здаецца неверагодным: гэта той час, калі галоўнымі дзейнымі персанажамі ўсіх сфер былі партыйныя босы, якія «вяшчалі» з трыбун. Праўда, былі героі — тыя, хто здабыў перамогу на франтах апошняй вайны. Але Куляшоў паказаў іншага героя, з «нямоднага» ў той перыяд часу, які аддаў жыццё за радзіму. Героя іншага гатунку, які ўвасабляў іншы патрыятызм. Проста Куляшоў быў беларускім паэтам...

Ён пакінуў пасля сябе каля 30 кніг паэзіі. Першыя зборнікі, як, напрыклад, «Росквіт зямлі» (1930), «Медзі дождж» (1932), «Па песню, на сонца» (1932),

прадстаўлены на выставе «...І сэрца абпалена смагай радка», што 6 лютага, у дзень 100-гадовага юбілею паэта, адкрылася ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа Нацыянальнай Акадэміі Навук Беларусі. Тут жа можна пабачыць пераклады яго вершаў на ўкраінскую, польскую, рускую, англійскую, літоўскую, армянскую, нават мангольскую мовы. Сам Аркадзь Куляшоў таксама займаўся перакладамі: дзякуючы яму па-беларуску можна прачытаць «Цыганоў» і «Яўгена Анегіна» Пушкіна, лірыку Лермантава, Ясеніна, Маякоўскага і іншых рускіх паэтаў. Куляшоў, між іншым, меў дачыненне да развіцця беларускага кіно ў савецкі час, таму што з'яўляўся галоўным рэдактарам кінастудыі «Беларусь-фільм» і нават спрычыніўся да стварэння сцэнарыяў такіх фільмаў, як «Чырвонае лісце», «Першыя выпрабаванні», «Запомнім гэты дзень».

Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры прадставіў да юбілею рукапісы, нататнікі, узнагароды народнага паэта Беларусі — усё можна паглядзець на выстаўцы. У дзень нараджэння Куляшова адбылася музычна-паэтычная вечарына, дзе гучалі словы — яго і пра яго. Адметна, што нашчадкі Аркадзя Куляшова працягваюць служыць беларускай культуры, напрыклад, унук Уладзімір Берберав старэйшы фальклорны ансамбль «Ліцвіны». Праўнучка Алеся Іса — маладая мастачка. Але калі слухаеш іх песні і глядзіш малюнкi, то думка прыходзіць адна: буйная рака заўсёды мае свой выток. Як і творчасць.

Аркадзь Куляшоў пражыў не надта доўгае жыццё (64 гады). Але ў яго паэзіі працягваецца жыццё духу, які ўсё ж бессмяротны. І галоўнае ў яго творчасці тое, што праз яе ў складаны савецкі час стучнай рыторыкі прабіваліся промні святла беларускага слова. Нават тады, нават у глабальным утварэнні пад назвай Савецкі Саюз заяўлялася пра адметнасць беларускай культуры — праз літаратуру.

100-годдзе Аркадзя Куляшова, якое адзначаецца ў краіне сёлета, — нагода для таго, каб звярнуцца да беларускага слова і айчынай паэзіі. Насамрэч яна была яго сцягам, які трэба было ўтрымаць і перадаць наступным пакаленням.

Ларыса ЦІМОШЫК.

Аркадзь КУЛЯШОЎ

ДА ПАЭЗІІ

*Я — вязень твой, а ты — мая турма,
Асуджан я любою пажыццёва.
Зняволенне маё датэрмінова
Ты скараціць спяшаешся дарма.*

*Дарэмна, заняволіўшы другога,
Ты варту памяншаеш мне ўдвая -
Не мае сэнсу гэта засцярога
І гэтая прадбачлівасць твая.*

*Я не збягу, пазбаўлены нагляду,
Не перастану ланцугом грымець,
Штодзень хадзіць на шпацыр па раскладу,
Галадаваць і ў карцары калець.*

*Не можаш ты мяне пазбавіць мовы,
Змяніць мой лёс уладаю сваёй,
Не ты мяне абрала — вязень твой
Абраў цябе на тэрмін пажыццёвы.
Ларыса Цімошык. Аркадзь Куляшоў і яго сцяг*

Не сустракацца

мне больш ніколі

З маім маленствам

у чыстым полі,

З маім юнацтвам

у лесе цёмным,

З маім ваенным

жыццём бяздомным.

Па ціхіх вулках,

па трактах гулкіх

Прайшлі маленства,

юнацтва леты

І, перакуленыя ў рачулках,

Сплылі з вадою

на край планеты.

Яны ўжо —

кропля святла ў сусвеце.

А я, не вечны і нецярглівы,

Чакаць не згодны,

што нехта недзе

Праявіць некалі

іх негатывы.

Мне б хуткась думкі,

бляск уяўлення,

Каб мог я словам

дагнаць праменне

І нечаканым

спыніць экранам

Гады былыя

на вокалгненне.

Я б галавою

прыпаў ссівелай

Тады б да ног іх,

ад шчасця плакаў,

У чыстым полі

паперы белай,

У цёмным лесе

чарнільных знакаў.